Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 168 (9542) | Пятница, июль 19, 1974 чыл | 1925 чылда тилезалеттинген | Өртээ 2 кап.

«САЛЮТ-3» — УЖУДУУШКУНДА

Ужудуушкунну башкарар төп, июль 17. (СЭТА). Эдлчеглиг ажыл хүнүнүң үеэзинде космонавтар Павел Попович болгаш Юрий Артюхин олар эртемниг болгаш улус ажыл-агыйының эрге-ажылынга дүүштүр чер кырын база атмосфераны шинчилээр талазы-биле шенелделерин чоруткан. Чер кырының чамдык районнарын чуруккга тырттырган.

Космонавтар амыдырал хандырылгазының системазының элементилерин техниктиг шенелде программазынга дүүштүр чоруткан. Чижээ, соок болгаш изиг сугну чем белеткээринге ажыглаан.

«Салют-3» станцияның боргуудан Черинг кырын болгаш Атлант океанының девискээрин чуруккга тырттырган. Амгы үеде ынна делегей программазын өзугаар «Тропэкс-74» деп комплекстиг шинчилээшкинни чорудуп турар болгай.

Ол-ла үеде ук районну «Метеор» деп метеорология спутниги база чуруккга тырттырган. Оон алыр янзы-бүрү хемчээлдиг чуруктар эртемге улуг сонуургалды болдурар.

Эштер Павел Поповичиниң болгаш Юрий Артюхинниң байдалы эки. «Салют-3» станцияның ужудуушкуну уламчылап турар.

СОВЕТ ЧАЗАКТЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

Кипр Республиканың дурум өзугаар чазаанга удур грек шериг эрге-чагыргаларының организаттааны шериг үймээни уламчылап турар. Ынчангаш Каттышкан Нациялар Организациялының кежигүү — бүрүн эргелиг күрүнеңип иштики херектериңе даштыкыдан шериг күжү-биле каржы хөлгаарлаашкын үргүлчүлеп турар-дыр.

Кипрде болуп турар болуушкуннарны иштики демиселдиң түннели кыдыр көргүзүп, ол кем-буруулуг үүлгедиишкинге бодунун хамааржып турарын грек чазактың чажырар дээн орадлажышкыны кымны-даа мегелеп шыдавас, оон-биле кады барыын чүкте чамдык бөлүктер ол ыңдыг нүүлдүг тайылбырлаашкынны деткип-даа турар. Кипрде үймээн болза ынна туруп турар, грек чазактың ынаар чоруткаңы. Афиниядан дужаалдарга чагыртып турар грек офицерлериниң үүлгедин болур дээрзи бүгү делегейге билдингир. Ынчангаш грек чазак бодунун кылган үүлгедин дээш харыысалгадан чайлап шыдавас.

Тускай хамаарышпас даштыкы политиканы — каладаа каттышлазының политиказын чорудуп турар Кипр Республиканың тускай хамаарышпас догуниин турарынга хенну чок болуп турар НАТО-нуң чамдык бөлүктери Кипрде күрүне эргиллезин херек кырында планнаан дээрвиниң дугайында бүгү делегейге тургустунуп турар бодалдарны чаптыг деп санаарынга бүгү үүлезиннер бар болуп турар-дыр.

Даштыкы интервенцияның түннелинде Кипрде тургустуна берген байдалдың дугайында айтырыгны КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлелиниңе чугаалажып көрүп турда, НАТО-нуң чамдык чурттарының эдлээн туружунда харын-на ыңдыг түннелди үндүрер апаар. Ол чурттар болза интервенцияны болдурбас, ол күрүнеңиң дурум өзугаар чазаанга деткимче көргүзер талазы-биле Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң боттуг хемчегларын алырын болдурбайн барганнар, интервенцияны даштыкыдан болдурбас дээш хемчег алыры Кипрниң хөрээнге КНО-нуң хөлгаарлааны ол болур ийик деп, хоозун үүлдер-биле олар ону чылдактаанвар.

Бир эвес Айыыл чок чорук Чөвүлели болгаш оон составында кирип турар күрүнелер КНО-нуң Уставының бедик принциптерин болгаш сорулгаларын сөс кырынга эвес, харын херек кырынга хүндүлеп турар болза, олар Кипрни камгалаары дээш шиитпирлии-биле туржур ужурлуглар.

Кипр улус бодунуң эргелери дээш туржун билирин бүзүредип шылаарынга чиг-зиниг чок. Бодунуң санының талазы-биле эвээш-даа бол, чоннуң хосталгаже болгаш хамаарышпас эргеже чуткулун бөөп тудуп черде болбас. Оларның күзел-соруун баар дээн орадлажышкынларга удур, хамаарышпас эрге дээш бодунуң хей чылдагы демиселиле-биле Кипрниң улузу ону бүзүреткен.

Даштыкы политиканың лениннчи принциптеринге шынчы Совет Эвилели кипр улустуң салым-хуузун болу шиитпирлээри дээш демиселин кажаалаа деткип келген болгаш деткиир-даа. Кипрнин тускай догуннаашкынныг күрүне бөөп хамаарышпас турар чоруун Совет Эвилели деткип келген болгаш деткиир-даа апаар. Совет Эвилелиниң ынды чайгылыш чок туружун делегейнин улустарынын деткиңчүүлүгүнүн турары биллингир.

Тайбынны болгаш хосталганы үнелеп турар бүгү күрүнелер Кипрниң президент Макарноска баштаткан дурум өзугаар чазаан камгалаар дээш. Кипрниң иштики херектеринге даштыкыдан шериг күжү-биле холгаарлаашкынны сөксадыгы дээш туржур ужурлуг. Баштайгы хемчег кылыр Кипрден бүгү грек шериглерни үндүрген турар ужурлуг.

Кипр Республиканың тускай болгаш хамаарышпас чоруунга халдааннар-даа, үймээнчилерни күткээннер болгаш оларның кем-буруулуг үүлгедиишкиннерин билбээченнер турарлар-даа харыысалгадан черде чайлавастар.

ЧАРЫШ ХАЙНЫККАН

СӨЗҮН ЭЭЛЭЭН

Тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында Улуг-Хемниң ыяш-үлетүр ажыл-агый черинин ажыл-ишчилери бедиткен хүлээлгелерин алган.

Ыяш салдадыр сезонда 75 мун кубометр ыяшты салдадыр турган, оон үжен ажыг мун кубометрин чедирип алган. Арткан ыяшты чогуур хуусаазында салдадыр дээш коллектив күжениишкиниг ажылдап турар.

Ырбаниың ыяш белеткээр пунктузунда Н. Ширинкинкин, А. Мельниченковун, Ц. Павловтун удурткан ыяшты чыып, сал даар бригадалары хүн нормаларын доктаамал ажыр хүүсеглин келгеннер.

Ыяш үлетүр ажыл-агый чери бо чылдың бирги чартынында 130 мун рубльлиг продукциязын сайгарган. Ол болза чылда алган социалистиг хүлээлгезинден үжен мун рубль ашкан.

Коллектив кежигүннериниң сөглээн сөөг ажыл-херектерибиле карышпаан турар.

ЧАРЫШ КАЛБАРГАН

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың арыглаг фабриказының коллективи 1974 чылдың бирги чартынында 25.500 тонна соотту даг-дүгүн арыглаар даалгалыдан ажыр 3.200 тоннаны хереглекчилерге берген азы бүдүрүлге планында көрдүнгениниң 8,5 хүү хей болган.

Комбинаттың эдлчеглер аразында бүдүрүлге онаалгазын ажыр күүсеглир дээш күш-ажылчы маргыллаа чаңгыс хүн-даа көшкан диңейн турар. Валентина Боруновага удурткан № 5 комсомолчуганыктар эдлээ чарышка бирги черни алган. Монгуш Кызын-ооллуң баштааны № 2 эдлчег ийги черни эдлээн.

Фабриканың арыглакчылары Ак-Довурак хоорайның база комбинаттың тургустунганындан бээр 10 чыл болур оюнга күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр дээш социалистиг чарышты улам калбарткан.

ТИИЛЕКЧИЛЕРНИ АДААН

«Тыва кобальт» комбинаттың парткому, дирекциязы, профсвилел болгаш комсомол комитеттери цехтер аразында социалистиг чарыштың чартык чылдың түннелдерин үндүргеш, тиилекчилерни адаан.

Кол цехтерден рудниктиг ишчилери бирги черни алган. Пландан ажыр 580 тонна хире руданы комбинатче чоруткан. Ийги бөлүктен сентелге-механиктиг цехтиг коллективи бирги черни эдлээн.

Мурнакчы бригадаларны, профессия талазы-биле эң эки ажылчыннарны база тодаткан.

ЧАРТЫК ЧЫЛ ТҮННЕЛИНДЕ

СЭКП-ниң Улуг-Хем райкомунуң бюрозу, ажылчы чоннар депутаттарының район Совединин күүскому болгаш райпрофчөвүлели садыг коллективтериниң аразында социалистиг чарыжының түннелин үндүрген.

1974 чылдың бирги чартынында Чаа-Хөлүү ажылчын кооперациязы үүрмектен садар бараан саарылгазының планын 102,9 хүү, ниитиниң чемненилгезинин — 107 хүү болгаш өске-даа көргүзүүлерни ажыр күүсеткеш, районга чарыштың тиилекчизи болган. Коллективке партия райкомунун, райкүүскомнун болгаш райпрофчөвүлелдин шилчиир Кызыл түгүн тырыскан.

СОВЕТ ТЫВАНЫҢ 30 ЧЫЛ ОЮНГА

ТАҢДЫЖЫЛАР БИРГИ ЧЕРДЕ

Тоску беш чылдың тодарадыкчы чылының бирги чартынында Таңды районуң малчыннары планныг онаалдаларын болгаш бедиткен социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш кызымак ажылдаан. Мал ажылының продуктуларын бүдүрер база садар талазы-биле социалистиг чарышка районуң ажыл-агыйлары эки түннелдерин чедип алган.

СЭКП Тыва обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, облпрофчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому тодарадыкчы чылдың баштайгы чартынының социалистиг чарышының түннелдерин үндүргеш, мал ажылының талазы-биле Таңды районну (партия райкомунуң бирги секретары Г. А. Заркевич, райкүүскомның даргазы К. М. Ак-кыс) чарыштың тиилекчизи деп санаан. СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш комсомол обкомунуң шилчиир Кызыл түгүн 500 рубль акша шаңналы-биле кады ол районга тыпсырын шиитпирлээн.

Шаңналды тыпсырынга турасказаткан районуң партия ажыл-агый активиниң хуралы бурунгу хүн СЭКП Таңды райкомунуң хуралдаар залынга болуп эрткен. Оон ажылынга районнуң партия, совет органнарының, колхоз, совхозтарының удурткучулары, көдээ ажыл-агыйының тускай эртемниглери, мурнакчы малчыннар киришкен.

Районнуң партия-ажыл-агый активиниң хуралын партия райкомунуң ийги секретары Н. Ф. Болотов ажыткаш, СЭКП обкомунуң ийги секретары В. Н. Филиповка сөс берген.

СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш комсомол обкомунуң мал ажылдакчыларының аразында социалистиг чарыжының түннелдериниң дугайында доктаалын чылдаңнарга ол номчуп тапыштырган. Бирги чартык чылда эт, сүт, дүк бүдүрериниң, күрүнеге садарының база малдың баш санын өстүрериниң, оон продуктулуг чоруун белдериниң талазы-биле чедип алган чедиишкиннери дээш районну шилчиир Кызыл түк, бирги чергениң дипломун 500 рубль-биле кады шаңналаанын дыңнадырга, хуралдың киржикчилери дицмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

Шилчиир Кызыл түкту, бирги чергениң дипломун районнуң удуртукчуларынга, мал ажылының мурнакчыларынга эш Филиппов байырлалдыбиле тывысхаш, таңдыжыларга келир кварталдарда оон-даа артык күш-ажылчы чедиишкиннерлиг болуруг күүзүн.

Эш В. Н. Филиппов республиканың болгаш районнуң көдээ ишчилериниң мурнуунда амгы үеде салдының турар чугула сорулгаларының дугайында чүве чугаалаан. Совет Тываның 30 чыл оюнга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш социалистиг чарыш республиканың чер болганда калбарган. Анаа таңдыжылар эң-не идепкейлиг киржирин ол айыткан. Тараалар, погаа аймааның чайы ажаалдазын экижидер, мал чеминиң белеткелин эки организастаар, эт, сүт бүдүрүлгезин көвүдедир хемчеглерни алырын эш Филиппов чугулаан демдеглээн.

«Революцияның чалбыжы» совхозтуң хойжузу И. П. Сафонов, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң директору В. Н. Кожушко, Тока аттыг совхозтуң кол зоотехниги Ч. С. Хертек болгаш өскелер-даа хуралга санал берген. Олар районуңуң көдээ ишчилериниң күш-ажылын бедин-биле үнелээнинге өөрүү четтиргенин илереткеш, чылдың арткан кварталдарында улам эки ажылдап, Совет Тываның 30 чылынга талептиг ужуражырын чугаалаанар.

СЭКП райкомунуң ийги секретары Н. Ф. Болотов түүнелинде сөс алгаш, таңдыжылар моон соңгаар берлиннген онаалдаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш улам эки ажылдаарын СЭКП обкомунга, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниңе бүзүреткен.

Х. ТААН-ООЛ.

ЧУРУКТА: түк тыпсын турары.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

ДЕЛЕГАЦИЯ ЧАНЫПКАН

«Социалистиг Польшаның 30 чылы» деп делгелгенин ажыдыышкынынга киржирибиле ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүү, ПУР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы П. Ярошевич баштаан Польша Улус Республиканың партия-чазак делегациязы июль 17-де Москвага келгениниң соонда ол-ла хүн Төрөөн чуртунче чорупкан.

ТЫВА АССР-НИҢ УЛУГ-ХЕМ РАЙОНУНУҢ УЛУС СУДУНУҢ УЛУС ШИИТКЕКЧИЗИНИН СОҢГУЛДА ХҮНҮНҮҢ ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫЫ

«РСФСР-ниң районнар (хоорайлар) улус судтарының соңгулдаларының дугайында Дүрүмүнүң» 68, 69 үүлдериниге дүүштүр Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң **доктаадыры болза:**

Улуг-Хем районуң Чөөн талакы соңгулда округунуң талазы-биле өскээр үүнүп чоруткан улус шииткекчизиниң орнунга Улуг-Хем районнуң улус судунуң улус шииткекчизиниң соңгулдазын 1974 чылдың август 4-те, воскресеньеде эрттирер.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1974 чылдың июль 17.

ТОЖУ РАЙОННУҢ УЛУС СУДУНУҢ УЛУС ШИИТКЕКЧИЗИНИҢ СОҢГУЛДА ХҮНҮНҮҢ ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫЫ

«РСФСР-ниң районнар (хоорайлар) улус судтарының соңгулдаларының дугайында Дүрүмүнүң» 68, 69 үүлдериниге дүүштүр Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң **доктаадыры болза:**

Тожунуң соңгулда округунуң талазы-биле өскээр үүнүп чоруткан улус шииткекчизиниң орнунга Тожу районнуң улус судунуң улус шииткекчизиниң соңгулдазын 1974 чылдың август 4-те, воскресеньеде эрттирер.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1974 чылдың июль 17.

БАШТАЙГЫ САРААТТАР

Таңды районда «ССРЭ-ниң 60 чылы» совхозтуң Кара-Булуң салбырында эш Ермолаев удурткан сигенчи бригада бо хүннерде 5 сараат сигенки белеткеп турган.

Трактористер Л. Фуртиков сиген кезилдезинде хүнде ийи норманы күүседи, шалыг ажылдап турар. М. Шавы, Б. Сүлдүм, С. Сирин олар грабль-биле сиген бөлериңге, М. Ойнаров сараат салырынга кестирикчиден дулавайн турарлар.

В. ШОЙЛАА.

„НОГААН ӨҢНҮКТҮ“ КАМГАЛААР

Бо чайын чаъс чагбаан, каңдаашкын болганының түннелинде арга-арыгларга өрт айыылы улуг болуп турар. Өрттериниң күрүнеге чедирил турар когаралы улуг, өрттерни өөрүрер дээш хей кижи күжүн, транспортту, акша-хөрөңгини чарыгдап турар.

Ногаан өңнүкту камгалаар талазы-биле хемчеглерни республиканың партия, совет органнары ажылдап кылган болгаш ону амыдыралга боттандырып турар. «Арга-арыгны өрттен камгалаар талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалды Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели бо чылдың март айда хүлээп алган. Оон канчаар күүсеттинип турарын чугаалап талазы-биле республика комиссиязының кежигүнү, Тыва АССР-ниң Ыяш ажыл-агый эргелелиниң начальниги Т. И. Воронковтан бистиң корреспондентивис дилээн.

— Чүүүн-даа мурнунда кижиниң амыдыралынга арга-арыгның ужур-дузазының дугайын чугаалап берип көрүңерем, Терентий Иванович?

— Кижиниң амыдыралынга арга-арыгның ужур-дузазын үнелээр деңнелди тывары берге. Бистиң тыныш турар арыг агаарывыс, үлетүрге чиг-эт — бо бүгү болза «ногаан өңнүктүң» ачызы болгай-ла. Арга-арыг — бөмбүрзектиң сөзүлүг өкпезиз». Климатты чымчадыр, суг режимин таарыштырып, шайлаар столдарывыска амданыг чемни берип, эм аймаан, техниктиг чиг-этти берип, кижиге дыштыг хандырып турар.

Арга-арыгның ужур-дузазын Совет күрүнеңиң үндезилекчизи В. И. Ленин бедин-биле үнелеп чораан. Владимир Ильич Москваны долгандыр турар арга-арыгны камгалаар дугайында тускай декреттиң эгелекчизи болган.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң сесси чыыжынын сессиязынга бойдусту камгалаарының айтырыгларын улам ынай экижидериниң болгаш бойдус курлавырларын чөптүг ажыглаарының айтырыгларын база чугаалашкан.

— Каңдаашкын болганындан бисте бо чылын өрт хей болган. Амгы үеде республикада байдал каңдыг ирги, оон дугайында чугаалап көрүңерем.

— Эрте дүшкен час, каңдаашкын өрттер хей болуруг болдурган. Чүгле апрель болган май айларының дүргүзүнде оя-оя өрттер республиканың барык бүгү районнарынга болгулаан, оон түннелинде тайганың дыка улуг девискээрин өртеткен болгай. Бо талазыбиле дүрген хемчеглерни алгаының түннелинде база июнь айда болган чаашкыларның соонда чер болганда өрттерни өөрүгген. Ынчалза-даа оон чедирген когаралы канчаар-даа аажок улуг. Өрт өөрүрениге киришкен кижилерге, ужар үүлдүү ажылааны дээш дыка хей рубльди чарыгдаан. Бир эвес өрт айыылынга удур демиселиге бүгү хемчеглерни алыр болза когарал оон-даа дыка улуг деп үвени чугаалаза артык эвес боор. Өрттер аңнынр ажыл-агый черлериниге улуг когаралды таварыштырын турар.

Июль айның 10-дан 14-ке чедир үеде тайгаларга 23 өрт ыыпкан, өрттеткен черниң хемчээли мун гектар ажыг. Тожу районга, Кызылдың Кунгуртуг-га болгаш Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Тес-Хем, Таңды районнарга хей өрттер болган.

Өрттериң болуп турар кол чылдагаанны болза, мурнундазында ышкаш кижилериин серемчилел чок чоруунда болуп турар. Өрттер колдуунда-ла турисчи болүктериңе орунтарыдан, геология партиялары-ның турып турар черлериндеп, аңнап, балыктан турар кижилериңе одагларындан, чоннуң дыштанын турар черлериндеп болуп турар. Чижек-биле алырга, Хамсара хемге дөрт өрт болган, ону хынаалда ылаптыг илереткен, ыда турисчи маршруттарның оруунга ол өрттер болган. Саянда геология экспедициязының девискээриниге ийи, Кунгуртуг чоогунга ийи, Ак-Довурак — Абаза аразының оруунун чоогунга ийи өрт болган.

— Арга-арыг өрттериниге удур амгы үеде каңдыг хемчеглерни ап турар ирги?

— Эң-не "күштүү эң-не дүрген хемчеглерни ап турар бис, арга-арыгны ужар үүлбиле камгалаар талазы-биле Красноярскиде ужар үүл базазының Тывада авиабазазының 40 парашютизи болгаш 35 десантниги ажылдап турар. Өрттерни өөрүери-биле агаар дамчыштыр Кома АССР-ден 30 өрт өөрүүкчүзү келген. Чер-черниң ажылчы чоннары өрттерни өөрүдериге кайгамчык улуг дузаны чедирип турарын демдеглээр аваар Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик" районнарга болган өрттерни өөрүрениге ол районнарның 300—400 чурттакчылары киришкен. Өрттерни өөрүрениге улуг организакчы ажылдарны ол черлериниң партия, совет органнары чорудуп турар. Чижээ, Хамсарага болган өрттерни өөрүрениге чоннда бар бүгү хемелерни кириширгеп. Ырак черлерде болган өрттерни өөрүрениге самолёттарны болгаш вертолеттарны калбаа-биле ажыглап турар. Тожуда улуг өрт болганын көргеш Абакандан МИ-4 деп вертолётту чорткан.

Өрткe удур демиселге таарымчалыг аргалардан аңгыда чаа аргаларны база ажыглап турар. Чижээ, чүктен алыр өөрүрер херекселдерден аңгыда парашютчулар болгаш десантчылар аргамчылыг чазылдырыкчыны база ажыглап турар. Ол арга өрттүң кептерен, өөскүүрүн болдурбас, чалбыышты дугаар. 2,5 тонна хире ыңдыг частыр үүлдү өрт боон турар черлерде чедиргеп, ажыглап турар.

Республиканың Министрлер Чөвүлелиниг бо чылдың июль 12-де айтыышкыны-биле арга-арыгларда хей өрт боон турарын барымдаалаан, транспорттуң бүгү хевирлери-биле арга-ыяштыг черлерге чоруурун хоруглаан.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Арга-ыяшты өрттен камгалаарын күштелдирер талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалының бүгү негелделерин чамдык черлерде күүсеткейн турарын демдеглээри чүтула. Ынаа белеткелчилери ыяштың чиг-эт баазаларынга өрткe удур ажылдың дуруштунган планы чок, ыяш белеткээр черлерде өрткe удур эргежок чүтула дериг-херекселдер чок, өрт дружиналары тургустаан. Райкүүскомнар болгаш ыяш ажыл-агыйларының баштаар черлери өрт өөрүрениң, өрттүң, үнген черлерин дөлүзү-биле өөрүп, узуткаарының хемчеглерин албайн турарындан өрт делгем шелдерже кептерен турар. Ынаа ажыл-агый черлериниң өрт-химия станциялары ажылчын күжү-биле болгаш транспорт-биле чедир ландыртынмаан, ылаңгыя дыштаныр хүннерде дежурныйлаашкынны сула организастап турар.

Тываның геология-шинчилел экспедициязы, ацныыр-тывыш ажыл-агыйының эргелели, оттулар чүүл үлетүрү, республиканың требсоюз, ацчылар болгаш балыкчылар иниитилели база өске-даа бүдүрүлгелер болгаш организациялар өрткe удур айыыл чок чорукту дүрүмнерин сагыырын чогууру-биле хынаваан, арга-ыяш девискээрлериниге ажылдаар черлерге баар үезин ыяш ажыл-агыйлары-биле дугурушпайн турар. Чоп ортузунга тайылбыр ажылын четпес чорудуп турар.

Райкүүскомнарның истелге органнары, административтиг комиссиялары өрт үнгешиниң буруулугларынга удур демиселди кошкак чорудуп турар. Амгы үеде Улуг-Хем районнуң улус судунда арга-ыяш өртеткениниң дугайында сес херек, Таңды болгаш Тес-Хем районнарда — беш-беш, Тожуда — ийи херектерни көрбээн, чыдар. Бии-Хем райкүүскомнуң административтиг комиссиязы өрт дүрүмүнүң үрекчилериниг 19, Улуг-Хемде — чеди херектерни ам-даа сайгарып көрбээн.

Тываның ужар үүл бүдүрүлгези Красноярск базазыбиле керээни өзугаар арга-ыяш камгалалын үргүлчү хандырбас, самолёттарны болгаш вертолёттарны чогуур үезинде тускайлаа бербес, өрт үнүп болур аймылдыг үелерде оларның сохсаал чокка ажылдаарын хандырбайн турар.

— Арга-ыяш өртүн болдурбазынга, аңаа удур демиселге республиканың чонунуң ролю каңдыгыл?

— Чогум-на республиканың чонундан арга-ыяшка өрттүң үнер, үнмези-даа хамааржыр дээрзин демдеглээр херек. Бүгү-ле хамаатылар арга-ыяшка чорааш отту овааарымчалыг ажыглаар, өрткe удур хемчеглериниң дүрүмнерин шуптузун сагыыр хүлээлгелиг. Агаар шинчээчилери августа чаъс эвээш болур деп турар болганда, өрт хей үнүп болур ужурундан ол негелделерни күүседирге онза ужур-дузалыг бөөп турар. А чай төөгүзүнде улус арга-ыяштыг черлерже дыштаныр, кат, мөөгү чыыр, тоорук болгаш тайга-сыныың өске-даа байлаан белеткээр дээш дыка хей үнер болгай.

Өжүрбээн оттуг ыяштан, хөмүр-хүлдеп, папирос-таапкыдан, суг кудуп, өжүрбээн одаадан, автомобильдиң чаштаан одуудан-даа өрт үнүп болур. Кажан чурттакчылыг черлерге, кижилериниң амы-тынынга, азырал малдарга өрт халдап, күрүнеге улуг когарал чедирге бергенде өжүрүн эгелевейн, ону эге бажында өжүрүп, узуткаары белен болур.

Өрттү көрүп каан кижи бүрүзү ону өжүрениниң шалыгкын арталарын аамыр ужурлуг. Өрт аажок чалбыштаалак боон турда ону ыяш будуубиле өжүрери, элезин-довуракбиле хөөп, суг-биле узуткаары белен болур. Бир эвес өрттү өжүрери берге апарза, ол дугайын ыяш ажыл-агыйларынга, көдээ Советке, милиция органнарынга дораан дыңнадыр херек.

Хамаатыларын бедик медереллиг болуру, өрткe удур бүгү дүрүмнерин оларның сагыыры улустуң улуг үнелиг байлаа болур арга-ыяшты чүгле бистерге эвес, карындаа келир үениң салгакчыларынга камгалап бээриниң үндезини болур.

Чечектелип хөгжүп орар суурувус

ХҮНДЕН ХҮНЧЕ...

Каа-Хем районнуң «Бурунгаар» совхозу хүнден хүнче экономика база культура тургузуушкун талазы-биле улам бызыгып, сайзырап олурар. Бистиң суурувусту көрүнерем, кайы хире чаагайжып база сайзырап кел чыдар-дыр. Суурда улуг хемчээлдиг тулуг ажылы чоруп турар. Бүрен-Хем суурну чээрби чылдар мурнунда турганы-биле ам канчап дениээрил?!

Тоску беш чылдың эрткен үш чылында хөй янзы ажылдар киллыныган, 300 олуттуг чаа Культура бажыңы туттунду. Ында делгем улуг спорт залы, хөй санныг номнуг библиотека база бар. Культураның бо одагларында суурнуң чурттакчы чону сеткил хандыр дыштанып ап, солун киноларын, концерттерин, спорттуу маргылдаалары көрүп, тематиктиг кежээлерге киржип турар.

Ол ышкаш чаа столовая, чунар-бажың, 300 өреникчилер өреник ортумак школа, механизастаттынган тараа пунктузу ажыглалга кирген. 500 дөрбелчин-метр чуртталга шелү ажыглалга киргеп.

Бо бүгү дээрге Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың совет көдээн хоорайның деңнелиге чедирер дээш могаг-шылаг чок чорудуп турар ленинчи политиказының ачы-ханыязы-дыр. Анаа бүгү-ле сеткилинден улам сорук кирген бистиң суурнуң, совхозтуң ажыл-ишчи кижилери амыр-дыжын сагынмайн ажылдап турар.

Бөгүн бистиң суурнуң бүгү кижилери, республиканың ажыл-ишчилери-биле бир дөмей, Совет Тываның ССРЭ-ниң составынга эки тура-биле каттышканының 30 чыл оюн күш-ажылчы белектерлиг үжуражыр дээш бүгү тала-биле белеткенип турар. Ынчангаш боттарының мурнунга чаа-чаа хүлээлгелерни алган.

Чер ажылының талазы-биле дараазында сорулгаларны салып алганын маңаа бижикседим. Ол бүгү херек кырында боттанып болур дээрзиге бүзүрелдиг бис. Тарылга шелүн 6938 гектарга чедирген, ооң иштинде тараа культуралары 5680 гектар болган. Бир гектардан-на 12 центнер тарааны, 105 центнер картофельди, 320 центнер ногааны, 140 центнер силос культураларын алырын планнаан. Күрүмгеге 2900 тонна чаагай тарааны дужаар.

Часкы тарылганың үезинде совхозтуң механизаторлары кызымаккай ажылдааннар. Көдээ Советтиң депутады Ф. Азановка удурткан № 2 тракторхову бригадазы часкы тарылга ажылын он бир хонук иштинде белик агротехниктиг байдалга эрттирген. М. Анчыга удурткан № 1 трактор-хову бригадазы база онаашкан ажыл-херээнге белик харысалгалыг болган. Механизаторлар К. Монгуш, В. Шарап, Ф. Миков болгаш өскелер-даа шалыпчы ёзу-биле ажылдааннар.

Район Соведениң депутады, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденинің эдилекчизи А. Астраханцеваның удурткан бригадазы чазын ногаа тарылгазының үезинде шалыпкын ажылдаан. Ол бригаданың кежигүннери амгы үеде база-ла чаңгыс кижи дег, демниг ажылдап турар. Олар совхозтуң шээр малының кыргылдазынга база идепкейлиг киришкен.

Совхозтуң малчыннары база белеткен хүлээлгени алган. Мыйыстыг бода малды 2000 башка, шээр малды — 8200 башка, хаваннарны 900 башка, чылгы малды—430 башка чедирер планны салып алган ажылдап турар.

Инек кадарчылары И. Давалай, Г. Уйнук-оол, быаза ажаакчылары А. Базыр, А. Лакпа олар белик көрүүгүлерни чедип ап, чаңгыс чер-чурттугларының белик хүндүткелинде. Хойжу Б. Арлышпан 100 төрүүр хойга онааштыр 90 хураганнарны камгалап алган. Ирт кадарчылары Н. Назыты, С. Чамыян олар база кадарган малын хүр кыштадып, ам кыргылданы-доосаш, чайлагладып чорупканнар.

Бистиң совхозтуң, суурнуң кижилери онаашкан ажыл-херээнге дыка харысалгалыглар. Олар шуптузу Төрээн чуртунуң чырык чаагай келир үези дээш ажылдап турар.

Тоску беш чылдың эрткен үш чылында «Бурунгаар» совхозтуң ажыл-ишчилери тараа бүдүрериниң планын 119 хуу, эътти— 109 хуу, ногааны — 162 хуу күүсеткен.

Үш чылдың дургузунда күрүнеге 6400 тонна тараа дужаар планныг турган, 11593 тонна тарааны дужаган. 6933 центнер эът, 439 центнер дук күрүнеге дужааттынган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 0,3 хууга өскен.

Ол чылдарның дургузунда 2834 мун рубльдин продукциязын бүдүрер планын совхозтуң ажыл-ишчилери 3090 мун рубль чедир күүсеткен, 2306 мун рубльдин продукциязын сайгарар планын 2492 мун рубль чедир күүсеткен.

Мыйыстыг бода малдың планда көрдүнген хонукта немелде дензизи 25 кг хөй болган, хойнуң — 5 кг, хаванның —3 кг, чылгы малдың —29 кг көвүдээн.

Көдээ ажыл-агыйның дүжүдүн улам бедидери-биле ховушөлдерже 1200 тонна органиктиг чемнишчидилгени планнан ажыр сөөртүп чедирген.

Совхоз бүдүрүлгезиниң мурнакчыларының саны көвүдээн. 7 кижи чазактың орден болгаш медальдары-биле шаңнаткылаан. Ол дээрге бистиң суурнуң ажыл-ишчилериниң шалыпчы ижинге бедик үнелел-дир. Ынчангаш бис аңаа улам сорук кирип турар бис.

Чыл келген тудум-на суурувус улам чаагайжып, ногаарарып бар чыдар. Ажыл аңаа доозулбас. Бо күзүн суурувус кудумчуларынга 500 ажыг аныяк мыштарны тарып олуртур бис.

Ада-чурттуң Улуг дайынындан дедир ээп өлбейн барган бистиң чаңгыс чер-чурттугларывыска турасказалды бо чылдың сентябрь 1-де ажылдар бис. Ам ол турасказал кылдынып турар.

Бүрен-хемчилерниң кылыр ажылы хөй. Ынчалза-даа ону херек кырында күүседип шыдаарының бүгү аргалары бар.

В. СПРЫГИН,
Бүрен-Хем көдээ Соведениң күүскомунуң даргазы.

ССРЭ-ниң составынга Тываның эки тура-биле каттышканының 30 чыл оюн удавас байырлап, эрттирер бис. Коммунистиг партияның ленинчи национал политиказының ачызында Совет Тыва экономика болгаш культура тургузуушкун талазы-биле кайгамчык улуг чедиишкиннерни чедип алган.

Бистиң Тыва АССР-де янзы-бүрү нацияның кижилери ажылдап база чурттап турар. Кижилер найыралы-биле күштүг деп чүвени оон көрүп турар бис.

Бөгүнгү бо арынны Совет Тываның 30 чылынга уткуштур Каа-Хем районнуң «Бурунгаар» совхозтан белеткедивис.

ЫНАК СУУРУМ

Бүрен-Хем суурга чайын ажыл-иш хайныышкынныг-ла. Күш-ажылчы хүн маңаа эрте эгелээр. Чоон чүкте белик тайга-сынныриуң сүвүр бизениериниң артындан улуг хола сарыг паш дег хүн чайынналдыр хүннеп үнүп келир. Ооң алдын-сарыг херелдери суурумнуң кызыл-хүрен чудуктардан кертап туруп туткан бажыңнарының сонгаларынга ыланнажыр. Ооң соонда машина-трактор мастерскаязыдан бир-ле кижиниң калбак демирни «кыц-кыц» кылдыр үш катап какканы дыңналыр. Ол совхозтуң дарганнаар чериниң эртенги медээзи ол.

Бүрен-Хем суурга база бир күш-ажылчы хүн ынчаар эгелээр. Ол-бо кудумчулар хайныышкынныг-ла апаар. Ажылынче ыңай-бээр шуушкан кижилерни магадал-биле көөр мен. Оларның арыннары чүдеп омак-хөлүг болгулаар. Арвазында амыр-мендизин сслушкан, чогум чүүү кылырын хөлчок-ла хөөрешкен чоруп олургулаар.

Совхоз конторазынче шуушкан кижилер база хөй болур. Ол билдингир. Суурувустуң ажыл-ишчи кижилериниң дайынчы штабы ында болгай. Улуг, биче-даа ажылдың эгези оон тодаратты-ып үнер.

Төрээн совхозумга 1965 чылдан эгелеп механизаторлап эгеледим. Чыл санында эки ажылдап, мактадып келдим. Ажылдап, чурттап турар суурумга, ооң күш-ажылчы кижилериниге ынак мен.

П. НАЧЫН.

МАГАДААР МЕН

Бо үш чыл мурнунда болган чүве. Бир-ле эртен контора чанынга кылаштап чор мен. Совхозувус директору дөө-ле кылаштап ор. Ол менче хүлүмзүрүү каап, чоруп олур. Ужуражы бердивис.

— Эки-и, Чамыян!—дээш, менче мөге-шыырак холдарын сунду.—Кайнаар баарың ол?

Хол тутчуп мендилешкеш:

— Сиген бригадазы бар чыдыр мен. Ында ажылдап турар-ла болгай мен. Садыглап чордум.

— Шын-дыр харын—дээш, ол мени бодунуң ажылдап олурар кабинединче эдертип аппарды.

Черле чазык-чаагай кижи. Мени шинчилээн хевирлиг көргеш, база-ла хүлүмзүрүй аарак чугаалады:

— Хойдан кадарып көрем.

— Шыдаар ирги мен бе, Николай Иванович?

— Сеңа шыдаавазынга, кым шыдаар боор. Ындыг бе?

Бичии боданып ораш, хой кадарарын чөпшээрешкен мен.

Төрээн суурум Бүрен-Хемниң өзүп, сайзырап турарын шуут магадаар-дыр мен.

Бодум 500 аныяк ирттиң бирээзинден-не 2,2 кг дуктуг кыргып алдым. Ол багай эвес көргүзүг болду.

Ч. САНЧАА.

ШАЛЫПЧЫ АЖЫЛ-БИЛЕ

Чайын көдээге черле ыңдыг. Кижи бүрүзү эртежи болур. Ынчанмайн канчаар. Кылыр ажыл-ла хөй: сиген кезер, тараа ажаар машина-техника септээр, тудуг тудар. Эртен эрте ажылдаарга, ажыл бүдүргүр. Дал дүүш чедип чорда, изиг дендээр. Тунаарга-ла апаар.

Бүрен-Хем суурга үш хондум. Суурнуң чонунуң ажыламыдыралы багай эвес билип алдым. Чайгы хүн-биле деңге ажыл-ишче хайныын үнер улус болду. Кежээ хүн кызыл хүниеп ажа бээр. Ынчан сиген шелүнге ажыл соксаар ужур чок. Талланчыг ырларның аялгалары алаак-шынаның кыры-биле ужугун, дыңналып-ла турар. Сиген кескен агрегаттарның дааш-шимээни орай кежээниң бир янзы хөгжүмүн тургузуп келир.

«Бурунгаар» совхозтуң конторазынга эртен эрге хайымныг-ла. Совхозтуң директору Николай Иванович Малышев эртен кымны-даа мурнай ажылынга келир. Оон чоорту-ла совхозтуң тускай эртемниглери чыглып келгилээр. Ол хүн кылыр ажыл кончуг дүрген шиитпирлеттинер. Николай Иванович удуртуп, баштап турар совхозунуң ажыл-агыйын беш салаазы дег билир.

— Ам кымда айтырыг барыл?

— Кымга кандыг дузаны көргүссе эвил?—деп, айтырыгларны ол далаш чок салгылаар-даа.

Эртен директорга кым келбес дээр. «Болур ирги бе?» дээн соонда хойжу, тудугжу, човаачы-даа бо-ла кирип орар. Билдингир-ле болгай, оларда база-ла ажыл-керектиг чугула айтырыы бар.

Николай Иванович бодунуң чугаазын мурнатпас, харындаа оларның арга-сүмезин дыңнаар кижи болду. Ооң соонда чаңгыс аай түңнелге келир.

Совхоз директорунуң ажыламыдыралы солун кижи. Баштай ол Бүрен-Хем суурга трактористеп ажылдап эгелээн. Ол 1950 чылдарның үеэ. Аныяк-даа турган, ажыл дээнде могаар-шылаарын-даа билбес.

1965 чылда трактор-хову бригадазының бригадири апарган. Ажылдың харысалгазы бедээн. Ажылга кызымак, биче сеткилдиг, ажыл дээнде негелделиг кижини ооң суурунуң кижилери колхоз даргазынга соңгуп алган. Ам ол совхоз директору. Ол суурда хүндүткелдиг кижилериниң бирээзи.

—Баштай мен директорлап ажылдап эгелээнимде 15 автомашина, 28 трактор турду. Суурнуң тудуг ажылы база чегенчиг байдалга турган — деп, ол чугаалады.—Ам ол үеге деңнээр арга чок. 38 автомашиналар, 50 тракторлар, 25 комбайннар бар. Үлетпүр бараанарының чаз магазинин, Культура бажыңын, чунар-бажыңны, школаны болгаш өскедаа культура албан, амыдырал-хандырылга черлерин ажыглалга киирдивис. Коммунистиг партияның ленинчи национал политиказының тыва черде бодарап турарының тодаргай херечизи бо-дур.

Директор чаңгыс чер-чурттугларының дугайында эң чылыг, үнелиг сөстерни сеткилсагыжының ханызындан чугаалап берди.

Бүрен-Хем суурнуң бөгүнгү болгаш келир үедеги ажыламыдыралын олар шалыпчы күш-ажылы-биле хөгжүдүп турар. Ынчангаш Николай Иванович Малышевке каттышпас аргажок.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

НОМГА ЫНАКТАР

Мен ам ийи чыл ажыр библиотекарлап келдим. Кылып турар ажылым сеткилимге дыка таарыжыр. Ынчангаш аңаа чоргаарланып чоруур мен.

Хүн санында чаа-чаа номчукчулар немежип турар. Суурумнуң аныяк-чалыы, кыргын-хоочун кижилери-биле үргүлчү ужуражыр мен.

Дүүн эртен библиотекамны ажыдарым билек, Анна Витальевна даңгыыжын токкуладыр бо кылаштап кирип келди.

— Эки-и, кызым! Меңээ ам кандыг солун ном тып берип болур сен?—деп айтыра-дыр.

Аңаа дүрген-не сандайны салып бердим. Ооң хар-назыны талыйган. Бистиң суурда эң улуг назылыг кижи ол. Ам чеден бешче кирип турар. Номга дыка ынак. Хөөкүйнүң арай-ла карааа четпестеп чоруур. Чүтле карак шилдиг ном номчуур, ол номчуурда, улуг бижиктиг номнар номчуур.

— Сеңээ бээр номнарым эмгежок, Анна Витальевна — дээримге, ол мырыңай чаш уруг дег өөрүп турду.

Аңаа эң солун номнарны шилип бергеш, кудумчуже үдеп кагдым.

Ам номчукчуларымның саны 400 кижи четкен.

Т. АБРАМОВА.

САННАР, ФАКТЫЛАР

●Каа-Хем районнуң «Бурунгаар» совхозунуң мурнакчыларының саны улам көвүдээн. Совхоз бүдүрүлгезинде чаа-чаа мурнакчы кижилерниң аттары плерер турар. Чижээлээрге, хойжу Б. Арлышпан 100 төрүүр хойга онааштыр 90 хураганны онча-менди доруктуруп өстүрген. Хойжу Н. Монгуш кадарын турары 510 баш хоюндан 1 тонна 914 килограмм дуктуг кыргып алган. Азы бир хойдан 3 килограмм 900 грамм дуктуг кыргып алганы ол.

* * *

●«Бурунгаар» совхозтуң ажыл-ишчилериниң мурнунда салып турар сорулгазы улуг.

●1980 чылга чедир перспективтиг план ёзугаар олар 12500 хой болгаш өскүнү, 2400 мыйыстыг бода малды, 950 хаваннны, 600 чылгы малды өстүрер.

* * *

●Күрүнеге садар мыйыстыг бода малдың бирээзиниң-не дириг дензизин 350—360 килограмм, хаваннны 130 килограмм, хой, өскүнү 42 килограмм, чылгы малды 330 килограмм чедирерин планнаан.

ЧОННУҢ ХҮНДУТКЕЛИ

Мен Бүрен-Хем суурга 16 чыл мурнунда келдим. Ынчан суур кандыг турганын ам сактып олур мен. Каш борбак куу бажыңнар бар чүве ийин. Оларның аттары-ла бажың чүве-ле болгай. Артында крышазы чок. Чаъс чаарга. дамдылааш турултар. Ынчангаш ханалары сарыг-сарыг дамдылар изи болур.

Ам суурувус улуг апарган. Чаа-чаа чуртталга бажыңнары туттунгулаан, узун дургаар, доора дургаар кудумчулар көвүдээн.

Баштай маңаа келгеш, хензиг, чаңгыс өрээл бажыңга столовая турганын көрдүм. Үр-даа болбайн, аңаа поварлап ажылдап эгелээн мен. Изигде изиг, соохта соок бажыңна болгай. Азыр-чем, ногаа аймаа шыгжаар черн бевин чок. Ындыг байдалга ажылдаарга берге-ле турган чүве.

Суурда ам чаа столовая ажылдап турар. Ол делгем болгаш улуг. Ында улуг, биче соодукчулар ажылдап турар. Аңаа кандыг-даа азы-чемни үр үеде шыгжап болур.

Үргүлчү поварлап ажылдап келдим. Ам пенсияда мен. Төрээн суурум кижилери мени пенсияже чылыг күүзүшкиннер-биле үдеп каан. Суурумуңуң кижилериниң меңээ бедик хүндүткели ол.

А. ТЮРИНА.

ӨӨРҮП ЧОР МЕН

Мен Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи мен. 1943 чылда Курскээтпээнге улуг тулчуушкунга база кириштим. 120 миллиметр миномёт батареязының снаряд октакчызы турдум.

Июньнуң эгезинде дүшкүүрлүг-ле болган. Кызыл шериг ынчан гитлержи аг-шеригге удур шавар халдаашкынны эгелээш оларга олумнуг согугну таварыштырган.

Мен ынчан аар балыглаткаш, шериг госпиталынга келдим. Оон ыңай дайынга киришпедим. Ынчалза-даа Төрээн чурт мени дайынчы Кызыл сылдыс орден база медальдар-биле шаңнаан.

Дайын соонда баштай Сарыг-Сепке, ооң соонда Бүрен-Хем суурга кээп чурттай бердим. Дайын соолунде чылдарда берге-ле үелер тургулаан. Машина, техника чедишпес, коллективтиг ажыл-агыйлар чаа-ла организастаттынып тургулаан. Ынчалза-даа чаа амыдыралче күзел, чүткүлүн салган кижилер амыр-дыжын сагынмайн ажылдап турганнар.

Мен ынчан механизатор турдум. Төрээн чериниң хөрзүүн чарып, аңаа чаагай тарааны өстүрер, ону чидириг чок ажаап алыры дег, аас-кежии кайда боор. Дайынның үё-чозуурун, өлүм-чидимин, үрегдекчи хоозуралын көргеп солдат меңээ алдын хүн, аяс дээр, тайбың күш-ажыл чүден-даа үнелиг, эргим.

Төрээн чурт мээң шудургу күш-ажылымны бедии-биле үнелеп, Күш-ажыллың Кызыл Тук ордении-биле база шаңнаан.

Бүрен-Хем суур ам мээң төрээн суурум болган. Ол мээң караамга көзүлдүр тургустунуп, хөгжүп келди. Ооң бөгүнгү чедишкиннеринге бодумнуң биче-даа болза, үлүг-хуум киргенинге чоргаарланып чор мен.

Чээрби чыл хире механизаторлап, бригадирлеп келгеш, ам пенсияже үндүм. Чыргалдыг бай чуртталганы көрүп, аңаа өөрүп чор мен. Нам чазаамга улуу-биле четтирдим.

Г. ПРОКУЛИН.

Улустуң мыйыг үлетер чугаазы бар. «Кым-ца төрээн чериге чурттаар бажыңны тудуп ап, аныяк мышты тарып олуртуп, ажы-төлдүг болуп-дур, ол ооң бүрүн эртелиг кижизи болур». Ынчаарга Бүрен-Хем суурнуң чурттакчыларының дугайында чүү чугаалап болуруп? Олар маңаа, чаңгыс борбак өрген-даа чок турган эзи черге, бөгүнгү Бүрен-Хем суурну тудуп тургусканнар.

Бүрен-Хемге ам бай-ыыдалдыг «Бурунгаар» совхоз хөгжүп турар.

Бо чуруктарны көрүнер даан. Солагай талазында Бүрен-Хем суурнуң 60 чылдарда туттунгулаан бажыңнары-дыр. Олар ам тарымал аныяк мыштар-биле бүргеттинген. Ортузунда чурук суурнуң бөгүнгү хевири-дир. Чаа Культура бажыңы, ортумак школа чырык чаагай көстүп турар. Удавас оларны долгандыр аныяк теректер, хадыңнар частып үнер.

Оң талакы чурукта болза паром-дур. Ол суурнуң үстүү талазында туруп турар. Каа-Хемни бо паром-билс кешкен соонда, Бүрен-Хемниң хөлбегер ногаан тараа, сиген шөлдери, чайлаглары сени уткуп, өөртүп келир.

Фотолары Х. ОЙДАН-ООЛДУУ.

АТОМНУГ РЕАКТОР

МОСКВА. Теоретиктиг болгаш дуржулга физиказының институдунуң бистин чуртта эн баштайгы дуржулга кылдыр ажылдадып киргени аар суг ажыглап ажыллаар реактору 25 чыл болган. Ол үе дургузунда аная дыка хөй санныг дуржулганы кылган болгаш оларның түннели бистин чуртта база даштыкыга-даа дыка сурагжаан. Чижээ, ИТЭФ-тин реакторунга ядролуг кезекчигештерлиг холумак хөделиишкинден ангыда, атомнуг ядроларда тускай хевирнин башкаланыышкыны база бооп турарын бир-ле дугаарында тодарадып көрген. Ынчангаш ядронуң кошкак кады хөделиишкини дээрге, бистин чуртта, көрүп турар бүгү чүүлдеривистен көрүнчүкке көзүлген чүүлдерни бистин ангылап көөрүвүстүн аргазын бээр тускай хевирнин «херексели» бооп турар. Бо талазы-биле шинчилел ажылы 1974 чылдын лениничи шанналын тывыскан ажылдарга хамааржып турар.

Ол реакторнуң дузазы-биле эртемденнер шаг-үеник ийи угланыышкыны —«бурунгаар» болгаш «аткаар» шимчээшкиннин ядролуг хөделиишкинге кайы хире хевирлиин билип алыры-биле ядролуг күштериниң түр үеде хөделиишкинин база шинчилеп көргеннер. Ынчаарга чер кырында бүгү дириг чүүлдерге үе-шаг чүгле бурунгаар чорып турар болгай.

Нейтроннарның ядролар-биле кады шимчээшкинин шинчилээри-биле ИТЭФ-те нейтроннарның херелин дыка дурген эртирер механиктиг селекторларны база тургускан. Оон иштинге хензиг кезектер шуут дурбужүүшкүн чокка шимчээр аргалыг.

Ол реактор-биле дуржулга кылып ажылдап турар эртемденнер улус ажыл-агыйынга чугула херек шынарлыг чаа сорунзалыг болгаш изигге шыдамык холумактарны тывар дээш, кадыг будумелдерни шинчилеп көрүп турарлар. Ол-ла реактор эмнелгеге болгаш үлетпүрге-даа калбаа-биле ажыглаттынып турар радиоактивтиг изотоптарны база кылып үндүрүп турар.

ЧУРУКТА: реакторну ажыглап эгелээн хүндеп бээр ыда ажылдап турар хоочуннар. Солагай талазынан: слесарь Н. Г. Хахулин, инженер А. Д. Борткевич, улуг оператор С. Ф. Герасимов, слесарь Б. И. Блиндер болгаш ээлчег начальниги инженер С. Г. Гаврилин.

О. КУЗЬМИННИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ ЧУГААЛАРЫНЫҢ БОЛГАШ ЧҮҮЛДЕРИНИҢ НОМУ

СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугааларының болгаш чүүлдериниң «Ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезиниң дугайында» деп номун политиктиг литература парлаар чер үндүрген. Ында 1964 чылдан 1974 чылта чедир документилерни болгаш материалдарны киргген болгаш идеологияның, культура-кижизидилгениң база масса-политиктиг ажылдың айтырыгларын тайылбырлап, чырыткан.

Ол номда Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының марксичи-ленинчи теорияны хөгжүдер талазы-биле хөй талалыг ажыл-чорудулгазы болгаш ону амгы үеге таарыштыр херек кырында ажыглаарын тайылбырлап көргүзүп турар.

Ол номда киргген ооң чугааларының болгаш чүүлдериниң кол-ла угланыышкыны партияның коммунистиг тургузуушкунга чугула сорулгаларының бирээзинче—чаа кижини кижизидиринче, ооң ниитилел дугайында билининиң, культуразының болгаш эртем-билининиң бедик деңнелиниче улуг кичээнгей салганы бооп турар.

Партия кадрларының идей-политиктиг белеткели, ажылчы чоннарның калбак массаларының коммунистиг мировоззрениин хевирлээри, эртем албан черлерин, улус өөредилгезин, культура-чырыдыышкын албан черлерин, массалыг информацияны, литератураны болгаш уран чүүлдү удуртуру, буржуаз болгаш ревизионистиг идеологияга удур шыңгыы демисел болгаш өске-даа чугула айтырыглар Л. И. Брежневтиң ол номда киргген чугааларында болгаш чүүлдеринде бүгү талазы-биле тайылбырлаттынган.

(СЭТА).

ТУДУГЛАР ЧАЛАП ТУР

Бо чылын республиканың ниити билиг школаларын чүс-чүс оолдар, кыстар доозуп, амыдыралдың делгем оруунче кирген. Он чылдар иштинде шулургу өөредилге, кызымак сорук болгаш башкылар коллективтеринин бүгү-ниити ортумак өөредилгени боттандырар талазы-биле хоойлуга дүүштүр кызымак өөредилге-кижизидилгелиг ажылынын, совет патриотизмнин ёзузунга кижизиттинген ханы, быжыг билиглиг аныяктарны белеткээри дээш Коммунистиг партия болгаш Совет чазактын хүн бүрү ада сагыш сылыышкынынын ачызында ол чедип алдынган. Бо хүннерде хөй-хөй доозукчулар чуруттун дээзи болгаш ортумак өөредилге черлеринче киреринин шылгалдаларын тудуп турар, а оон өске артканнары—партия болгаш чазактын Кыйгырының дүүштүр улус ажылагыйының эн чугула алырларына боттарының күш-ажылчы туружун эзлеп киринкеннер. Коммунистиг партия болгаш Совет чазак өөредилге-кижизидилгелиг ажылды амыдырал-биле сырый холбаарын бирги чергенин айтырыы кылдыр көрүп турар.

Бо үеде ажылчын аныяктарга ортумак болгаш дээзи эртемни чедип алырынга бүгү таарымчалыг аргалар тургустунган. Кандыг-даа бүдүрулге черлери бот азы кежээки өөредилгеде хаара туттунган ажылчыннаже улуг кичээнгейни салып, бүгү таарымчалыг байдалдарны оларга тургузуп, шылгалдаларның, диплом камгалалының үезинде төлевирлиг узун хүүсаалыг шөлээлерни берип турар. Шак ынчыг таарымчалыг байдалды бистин эргелеле тудугжу аныяктар биллилиибиле ажыглап, бот-өөредилгебиле болгаш кежээки курстарда өөренип, тудуг талазы-биле ортумак болгаш дээзи техниктиг эртемнерни чедип ап келгеннер.

Борта бичии чижектен көргүзейн. «Кызыл-тудуг» эргелиинге Н. Сомова, В. Муравьев, С. Лукьянчук, В. Овичарова, Д. Алдын-оол тус-тузунда 7—8 класстар доскаш кээп ажылдаанар. Борта тура олар баштай ажылчын аныяктарның кежээки школазын, оон улаштыр — Кызылдын политехниктиг техникумунун тудуг салбырын доосқулааш, тудуг талазы-биле тускай эртемниг кижилер болган. Ам А. Сомова эргелелде күш-ажыл төлевириниң болгаш организациязының киллис эргелекчизи, В. Овичарова — нормалакчы, В. Муравьев — күш-ажыл камгалалының инженери болгаш эргелелде партбөлүк секретары, Д. Алдын-оол — районда прораб, а С. Лукьянчук — бригадир. Ол ышкаш, В. Наволокин, Ю. Мартынов дээн ышкаш, ажылдап турган инженер-техниктиг мергежилге четкеннер «Тыва-тудуг», «Тыва көдээ-тудуг» трестерде кайы хөй.

Школа доозуп үнген аныяктар кандыг-бир сорулгалыг, тускай күзелдиг дээрзи билдингир. Ындыг болганда, ол күзел, сорулганын эчизинге чедеринге күш-ажылчы болгаш амыдыралчы стаж улам ынай идигни бээр ужурлуг. Чуруттун улус ажылагыйының хөгжүлдезинге кандыг-даа мергежил эргежок чугула. Ынчаарга тудугжу дээрге, шаандан бээр черчуруувусту, ажыл-амыыралывысты каастап келген тургузукчу тайбын иштин мергежили-ле болгай. Оон өөредилге, техниктиг баазазы-даа шыырак, ажыл-ишчи адырлары-даа хөй. Капитал тудугнуң сорулгалары чыл келген тудум немежип турар чүве болганда, борта кадрлар хөйү-биле негеттинип турар. Ынчангаш бистин улуг тудугларывыска кээп ажылдап турган, ол талазы-биле тускай мергежилги чедип алырынче эргим доозукчуларны чалап турар бис.

Д. ЧУЛЬДУМ-ООЛ, дашчы.

ДЕЛЕГЕЙ БӨ ХҮННЕРДЕ

ДУГУРЖУЛГАГА АТ САЛГАН

НУАКШОТ, июль 15. (СЭТА). Совет Эвилелиниң болгаш Мавританияның аразында агаар-биле аргыжылга дугайында дугуржулгага ат салыышкыны анаа болган.

ССРЭ-ниң хамаагы ужар чүүл министрининиң оралакчызы Н. П. Быковтуң болгаш Мавританияның садыг болгаш транспорт министерстววозунуң кол секретары Ахмед Ульд Диенин ат салганы документиге дүүштүр «Аэрофлот» болгаш Мавританияның «Эрмоританы» деп национал авиакомпаниязы Москваның болгаш Нуадибунуң (Атлантиканың эриинде мавритан порт) аразынга доктаамал ужуудуушкуннарны кылыр, ол ышкаш ийи чуруттун аэропорттарын өске чуруттарже ужуудуушкун кылырынга ажыглап болур.

МАКАРИОСТУҢ ПАРЛАЛГА КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

ЛОНДОН. (СЭТА). Кипрниң президентизи архиепископ Макариос июль 17-де Англияда чеде берген. Кипрде шериг эргилдезин Афины шериг эрге-чагыргазы организастаан болгаш национал гвардияда албан эрттирип турар грек офицерлер боттандырган деп аная чеде бергеш, корреспондентилерге кылган медеглелинге ол айыткан. «Олар мени өлүрерин оралдашкаш, президент ордузун миномёттар болгаш чепсектин өске-даа хевирлери-биле боолаан деп, Макариос чугаалаан.— Оон түннелинде ордуну шуут үрээн. Мени өлүрткен деп олар радио-биле чарлаан, ынчалза-даа мен дириг ышкажыл мен». «Мен Кипрниң сонгуткан президентизи мен» деп Макариос демдеглээн.

Архиепископтуң чугаазын ёзугаар алырга, президент ордузундан ол чоруткаш, Пафос хоорайга турган болгаш радио дамчыштыр Кипрниң улузунга эзээн каш катап чугаа дамчыткан болуп турар. «Дүүн эртен национал гвардияның шериг суднозу ол радиостанцияже боолааш, ону үреп каан. Оон-биле кады куяк машиналар болгаш танкылар Пафосче углуг шимчеп киринкен» деп, ол чугаалаан.

Кипр улус-биле кады Кипрге артып каарын күзээн ийик мен, ынчалза-даа байдал ук ортулукту каар ужурга таварыштырды деп ол уламчылаан. Чаштының ажылдаары шын эвес шиитпир болур ийик. Чурттан дашкаар черге турган, диктатурага удур мээн улузумнуң демиселинге ажыктыг дузаны чедирер мен деп, ол чугаалаан.

КИПРДЕ БАЙДАЛ

БЕЙРУТ, июль 17. (СЭТА). Президент Макариостун дурум ёзугаар чазаанын талалакчылары болгаш айыыл чок чорук база полиция күштериниң кезектери удурланыышкынны уламчылап турарын Кипрден кээп турар медээлер херечилеп турар. Пафоста болгаш өскедаа чуруттакчылыг суурларда тулчуушкуннар үргүлчүлеп турар. Демисел ден эвес байдалда: үймээнчилерниң танкыларынга болгаш артиллериязынга удур дурум ёзугаар чазактын талалакчылары чиик чепсектерни ажыглап турар.

Июль 17-ниң дүнезинде Никозияның чамдык кварталдарынга аткылажыышкыннар болганын дамчыткан. Тулчуушкуннарның кадыг-дошкун болуп турарын кипр найысылалда үрелген бажыннар, өртеткен автомашиналар, президент ордузунуң карарган өртен ханалары, снарядтар дегген черлер, адын каапкан холалар, оок харжактары тодаргай херечилеп турар. Оон келген медээни ёзугаар алырга, тулчуушкуннарның түннелинде өлүрткен болгаш балыглаткан кижилер хөй бооп турар.

Сөөлгү медээни ёзугаар алырга, үймээнчилер президент Макариостун талалакчыларын тудуп алгаш, оларны каржызы-биле хилинчектеп, дорамчылаашкынга таварыштырып турар.

Үймээнчилерниң чарлааны комендант шагы Никозияда уламчылап турар. Үймээнчилернин танкылары хоорайның стратеттиг чугула пунктуларын эзлеп алган. Ортулуктун даштыкы делегей-биле харылзаазы ам-даа чок. Кипр найысылалдың өске чурттар-биле харылзаазы чок, оон делегей аэропорту ажылдавайн турардаа болза, июль 16-да аная грек офицерлер чүдүрген транспорт самоледу Афиныдан чедип келген. Афиныныи шериг эрге-чагыргалары үймээнчилерни шуут деткип, оларны удуртуп турарының бадыткаазыны ол деп чүвени ында айтып турар.

Үймээнге кол рольду Афиныдан Кипрже өөгеөр чоруткан грек офицерлер ойнаан деп чүвени ону эки билир-болуктер демдеглеп турар. Национал гвардия дээр кезектерде командылал составында кирип турар 650 грек офицерлер грек дээди командылал-биле ханы харылзаалыг болгаш оон дужаалдарны, айтымышкыннарны ап турары база билдинген. Июль 15 болгаш 16-да болган тулчуушкуннарга ортулуктун хамаарышпас чоруун чарлаан үеден бээр Кипрде турун турар грек армияның танк кезектери идепкейлиг чаалажып турганы билинне берген. Хамаарышпас Кипр күрүнеинин иштики херектеринге хөлгаарлаашкынны кылган грек дайынзыраа идеегеттериин үүлгедиишкини дээш долу харыысалганы Афины хүлээр ужурлуг деп чүвени үстүнде барымдаалар херечилеп турар.

КЕРЭЭНИ ЧҮҮЛДҮГЗҮНГЕН

ПРАГА, июль 15. (СЭТА). ЧССР-ниң Федералдыг хуралының улус палатазының болгаш националдар палатазының каттышкан хуралы июль 15-те болган, ийи чурттарның чазак баштыңнарының эрткен чылдың декабрьда Прагага ат салганы ЧССР-ниң болгаш ГФР-ниң аразында керээни анаа чугаалашкан. ЧССР-ниң даштыкы херектер министри Б. Хнеупектин болгаш депутаттарның чугааларының соонда ЧССР-ниң Федералдыг хуралы Чехословак Социалистиг Республиканың болгаш Германияның Федеративтиг Республиказының аразында керээни чангыс үн-биле күштүг боллуруп бадылаан.

ИСТЕЛГЕ, СУД ЧОККА

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Бразилиеда дыка хөй политиктиг хоругдаттырганнарны хилинчектеп, эттеп, эриидеп турар деп, Бразилияның Коммунистиг партиязы медеглээн.

Адвокаттарның, парламент кежигүннериниң болгаш политиктиг ажылдакчыларның айтыыглар салган негелделери тураа-даа эрге-чагыргалар Давид Капистраннын, Жозе Романнын, Игнасиу Маранъяунун Фильинин, Вальтер Рибейрынын болгаш өске-даа кижилернин турун турар черлерин, кадынын байдалын чугаалап бээриндеп өйтаган турар. Демократтыг күштерниң төлөлекчилери болуп турар бо кижилерни истелге, суд чокка эзээн каш айлар иштинде кара-бажыннарда тудуп турар.

ГДР-НИҢ ШӨЛДЕРИНДЕ

БЕРЛИН. (СЭТА). Дүжүт ажаан алыышкыны ГДР-ниң ховуларында калбарган. Он муң хире комбайн шөлдерде ажылдап турар. Ховуларның ажыд-ишчилери 2,4 миллион гектар чернин тараа культуларын ажаап алыр сорулгалыг.

Республиканың тарадчыкооператорлары тараа ажаап алыышкынын кыска хуусаа иштинде чорудуп, гектардан-на барык 43 центнер дүжүттү алырын көрүп турар, социалистиг хүлээлгеде (ГДР-нин 25 чыл юбилейинге алдар кылдыр) айытканы ындыг.

БАЙДАЛДАН УШТУНАР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Америк-куба харылзааларда тургустунган байдалдан чайлаар үе келген» деп АКШ конгресстин төлөлекчилери палатазының кежигүнү Эдвард Кох чугаалаан. Делегейде дүшкүүрлүг чоруктун чавырылдырыышкынны кескүзүбиле илереп турар апарган үеде Кубага удур ыйыышкынныг политиканы чорударының барымдаазы чок деп ол демделээн. Ындыг политиканы уламчылаар болза, Каттышкан Штаттар боду Латин Америкага чаасканзырааР ийик.

Бирги базым кылдыр Кубабиле салыглажыышкында хоругдаашкынны болгаш кожа чуртка хамаарыштыр дорамчылаашкынныг болган өскедаа хемчеглерни солуурунче америк чазакты Э. Кох кыйгырган.

КАМБОДЖАДА БАЙДАЛ

ВЬЕНТЬЯН. (СЭТА). Камбоджаны хостаарының күштери бүгү чугула угланыышкыннарда дайынчы чорудулгаларны уламчылап турар. Пномпеньден келген дыныдыгны ёзугаар алырга, чуруттун наймысылалының чеен талазында можу төвү Прейвенг чоогунга сөөлгү үш хонуктун дургузунда онаа чидиг тулчуушкуннар болган.

Найысылалды Сиам чартык ортулуктун эриинде терен суглуг Компонгс деп порт-биле харылзаштырып турар № 4 орукта Компонгсейла хоорайгаларының гарнизонун патриоттар бүзээлевишаан.

Можу төвү Кампот чоогунга хосталга күштериниң дуне кылган чедишкиниг атакаларының түннелинде лоннолчу шериглер улуг чидиригге таварышкан.

Лоннолчу командылал Пномпеньде гарнизонну продукт, чепсек болгаш өске-даа чүүлдер-биле хандырар дээш чуруттун кол суг магистралы — Меконг хемни ажыглаарын оралдажып турар, ынчалза-даа патриоттарның артиллериязы хемнин хөй кезиин болунун контролюнда тудуп турар.

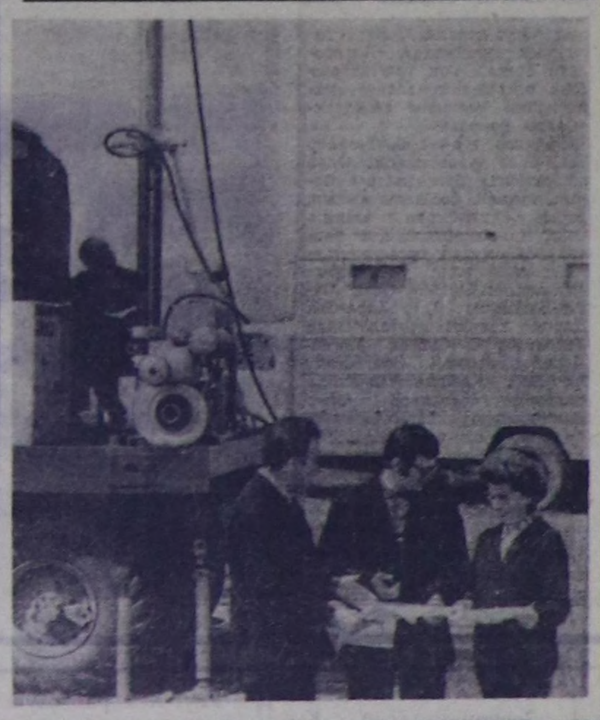

Израильдиң чөңгээзи

БЕЙРУТ. (СЭТА). Израиль дайынзырактар Ливанга удур агрессчи чөңгээлерин уламчылап турар. Израильдер мурнуу Ливанның барын болгаш чеен секторларында чуруттакчылыг 14 суурну артиллериябиле боолаан деп, «Аль-Анвар» солун дыннаткан. Материал талазы-биле улуг когаралды олар таварыштырган.

Тир хоорайның чоогунда чуруттакчылыг суурлар, мурнуу Ливанның чеен талазында суурлар боолаашкынга таварышкан. Ол девискээрде чуруттакчылыг суурларының чону боттарының бажыннарын каапкаш, ажык дээр адаанга, чаштынар черлерге дүн эрттирер ужурга таварышкан.

Боолаашкын эгелээриниң мурнуу чарымда израиль шериг самолёттары мурнуу Ливанның агаар делгемиче шургуп киргеп.

ПОРТУГАЛИЯНЫҢ ЧАА ЧАЗАА

ЛИССАБОН. (СЭТА). Португалияның президентизи ди Спинолэ Португалияның премьер-министр Васку Гансалвиш баштаан чаа түр чазаан тургусканыныҢ дугайын чарлаан.

Коалистиг чаа чазактың составында шериг кижилер — «Чепсектиг күштер шимчэашкининиҢ» төлэлекчилери болгаш Португалияның көлкол политиктиг партияларының — коммунистиг, социалистиг болгаш улусчу-демократтыг партияларының төлэлекчилери кирген. Португалияның Коммунистиг партиязының Чингине секретары Алваро Кунъял министр эргедужаалды алган, Социалистиг партияның чиңгине секретары Мэриу Соареш даштыкы херектер министри болган. Национал камгалал министринге подполковник Мариу Фермину Мигелди төмүйлаан.

Ийиги түр чазанты тургускан чорук чуруттуҢ ниитилел-политиктиг амыдыралын демократчыдарының оруунга чаа базым болур. Португалияның коммунистери, социалистери, бүгү демократтары Васку ГонсалвиштиҢ чазаан бүрүн деткип турар.

Венгрияга бир дугаар атомнуг электростанцияны Дунайның эриинде Пакшеге туткан турар. Республиканың улуг-улуг тудугларының хөй нуруузу-биле бир демей, АЭС-тин тудуун Совет Эвилелиниң техниктиг дузаламчызы-биле чорудар.

Амгы үеде станцияны тудар черден совет болук специалистер хорзуннуң шенелдезин кылып турарлар.

ЧУРУКТА: венгр болгаш совет специалистер ажылдап турлар.

МТИ—СЭТА-ның фотозу.

,ШЫНГА" хаарыг

СУГ-БИЛЕ ХАНДЫРГАН

М. Байырның Өвүр районуну ажыл-агыйларында четпестерни илереткен «Мал суглалынга хамаарыштыр» деп эгелиг чүүлү июнь 8-те «Шынга» парлаттынган.

Ажылчы чоннар депутаттарының ойон СовединиҢ күүсенчи комитединиҢ даргазы С. М. Байыр-оолдуҢ бистин бижиивиске харыылааны: Авторнуң бижээн фактылары хыналдаан бадыгаттынган. Районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң баштаар черинин Солчур көдээ Совединин күүскому-биле каттышкан хуралынга парлаттынган материалды чугаалажып көрген. Айыткан четпестерни чайладырының хемчеглерин алган.

Ажыл-агыйның Хову-Бажында болгаш Улдастайда кудуктарынга моторларны салып, малды суггарып эгелээн. Ол ышкаш малчыннар турлаглаарынче суг сөөртүр машиналарга 4 машинаны немээн.

Кур-черде иш

Чаагайжылга—ниитинин херээ

Беш чылдың тодарадыкчы чылының бирги чартында Кур-Чер көдээ Совединин девискээринде «Тиилелге» совхозтуҢ ажыл-ишчилери ажылагый, культура тургузуушкунуукга чамдык чедишкиннерни чедип алган.

Совхоз чартык чылда күрүчеге мал ажылының продукциязын садарын: сүттү—103,8 хуу, эттти—104,9 хуу, дуктуу—114,1 хуу күүсеткен. Совхоз бүдүрүлгезинин ажылын хүн бүрү контрольдап, боттуг дузаны чедиреринге Кур-Чер көдээ Соведи, оон депутаттары доктаамал кичээнгей салып келген. Бо чугула ажыл-иш-биле черелелештир көдээ Совет суур чаагайжылдызынче, бедик культура дээш демиселди калбартырынче база кичээнгейни угландырган. Часкы үеде зонну суур чаагайжылдызынче мобилизастаан. Кудумчулар, кварталдар аайы-биле чон ортузунга ажылды чорудуп келген. Суурнуң чаагайжылдызынга ажылчы чоннуң калбак кижилери-биле мыйдыг ажылдарны кылып чоруткан. Ыашты болгаш чадаа ыашты шупту 1010 дестү олурткан 650 погон метр штакетиикти кылган. Ол ышкаш чартык чылда 55 бажынга газ плиталарын немей тургускан. Оон ыцай совхозтун автотранспортун болгаш өске-даа техниказын орук септелгезинге киириштирип, орта 8305 рубльди чарыгдаан.

Үстүнде ажылдарны организастаан чорударынга көдээ СовединиҢ депутаттары болгаш активтер идепкейлиг киришкен. Орта депутаттар Дмитрий Дордашты, Михаил Дамдынкы, Раиса Бабайцеваны, Серен Күжүгетти, активтер Оюн Дугарны, Сюр-Кара Ооржакты оолгаш өскелерни-даа адап болур. Көдээ күүском, хөй-ниити организациялары чонну мобилизастаан турган Кур-Чер суурнуң хөй кудумчуларын эзээн чаагайжыткан.

Бо ажылды чедир кылдыныан чүүлдер амдаа бар. БистиҢ суурувус Танды районнуҢ өске суурларынга болаарга онзагай талаларлыг. Ылаңгыя суг хандырылгазының айтыры нарын. Бисте изигге изиг, хат хадыыр. Ынчангаш чаагайжылдыгга чамдык бергелер таварышкылаар. Тарып олурткан мыштарны четче суггарып шыдавайн келгенивисти чугаалаза чогуур. Оон уламчыдан чыл бүрүде хөй мыштар курган кадып калп турар. Бо четпестерни чайладырының хемчеглерин ап турар бис. Ол ышкаш суурда чамдык кудумчуларны чаагайжыдар, чуртталга бажыңнарынын, бүдүрүлге, албан-организация черлериниң девискээриниң саштарлыг деңнелин кедүрер дээш улуг ажылдарны кылыр апаар.

Көдээ Совет, оон депутаттары, хөй-ниитизи чаагайжылдыгда кылза чогуур ажылдарже күштү мөөнеп, Совет Тывашын 30 чыл оюнга төлептиг ужуражыр дээш ажылдап турар.

А. АМБАРЖИ.

Танды районнуҢ Кур-Чер көдээ СовединиҢ күүскомунуҢ даргазы.